

Regionbibliotek Stockholm

BIBLI

Många sätt att vara människa på

Folkbibliotek och
nationella minoriteter

CECILIA BRISANDER

 Kulturförvaltningen
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Utgiven av Stockholms läns landsting 2018
Skriven av Cecilia Brisander

Foto omslag: Cecilia Brisander, Herresta bibliotek i Järfälla kommun
Bilder i rapporten: s 5, 9, 14, 18, 27, 28, 37 Cecilia Brisander, s 7 minabibliotek.se,
Umeå kommun, s 19 Amanda Bigrell, s 24 Elisabet Rundqvist, Kungliga biblioteket
Grafisk form: Fidelity Stockholm
ISBN: 978-91-984449-1-9

Innehåll

Innehåll	3
Inledning	4
Nationella minoriteter	6
Nationella minoriteter i en historisk kontext.....	8
Lagstiftning och politik.....	10
Förvaltningsområden och samråd.....	10
Förslag till stärkt minoritetspolitik.....	11
Nationella minoritetsspråk	14
Minoritetsspråken.....	14
Revitalisera nationella minoritetsspråk.....	16
Bibliotek och nationella minoriteter	19
Att få kännedom om sitt lokalsamhälle.....	19
Bibliotekens uppdrag.....	21
Öka kunskapen om nationella minoriteter.....	23
Medier på minoritetsspråken.....	26
Tillgänglighet.....	27
Bibliotek och revitalisering.....	29
Program och aktiviteter.....	29
Kunskapshöjande insatser för personal på bibliotek.....	31
Litteratur och nationella minoriteter	33
Avslutningsvis	36
Tack.....	37
Sammanfattning	38
Elva tips	39
Bilaga 1: Specialbibliotek	40
Bilaga 2: Goda exempel på aktiviteter	41

Inledning

Vi fick rabbla Viskan, Ätran, Spyan och Gallan eller vad de nu hette, fyra kolossala floder som avvattnade det sydsvenska höglandet. Många år senare såg jag dem med egna ögon. Jag blev tvungen att stanna bilen, kliva ur och gnugga mina ögon. Diken... Samma främlingskap kände jag på kulturens område. – Har du sett herr Kantarell? På de frågan kunde jag svara ett klart nej. Inte fru kantarell eller någon annan släkting heller för den delen.

Mikael Niemi i *Populärmusik från Vittula*

Den här rapporten är en revidering av en *Förstudie om nationella minoriteter och bibliotek* i Stockholms län som publicerades 2014.¹ På uppmaning av Kungliga biblioteket beslöt Regionbibliotek Stockholm att göra en uppdatering av innehållet.² I mars 2018 gav Kungliga biblioteket ut rapporten *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken – en lägesbeskrivning*.³ Det är en gedigen genomlysning och beskrivning av områdena. Den här rapporten⁴ avser att komplettera och ge konkreta tips med förhoppningen om att inspirera och ge ökad kunskap om varför bibliotek ska arbeta med nationella minoriteter.

Rapporten riktar sig främst till medarbetare som arbetar eller är på gång med att utveckla verksamheten kring nationella minoriteter. Därtill är målgruppen chefer, övriga medarbetare på bibliotek och andra intresserade. För att få flyt i texten används oftast ordet bibliotek vilket främst avser folkbibliotek. Förhoppningsvis kan vissa delar av rapporten appliceras även på andra verksamheter och bibliotekstyper.

Nationella minoriteter är endast några av alla de minoriteter som finns i Sverige. Frågor om vilka röster, berättelser och språk som syns och hörs på bibliotek är områden att fundera över. I den här rapporten belyses enbart nationella minoriteter men med medvetenhet om att det är komplext. Ansatsen har varit att ha en jämn fördelning med exempel från de olika minoritetsgrupperna men vissa har fått mer utrymme än andra. En viktig utgångspunkt i det som görs är att det ska formas tillsammans med minoritetsgrupperna.

-
- 1 Bengtsson, C. (2014). *Förstudie om nationella minoriteter och bibliotek*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Tillgänglig på Internet: <http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/2014/06/CBnationellaminoriteter.pdf>
 - 2 Det gjordes i januari till februari 2018 av mig, Cecilia Brisander. Jag arbetar som utvecklingsledare på Regionbibliotek Stockholm. 2014 fick jag uppdraget att göra förstudien, då hette jag Bengtsson.
 - 3 *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken: en lägesbeskrivning* (2018). [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi. Tillgänglig på Internet: [http://www.kb.se/Dokument/Biblioteken%20och%20de%20nationella%20minoritetsspr%C3%A5ken_6.6-2018-17%20\(002\).pdf](http://www.kb.se/Dokument/Biblioteken%20och%20de%20nationella%20minoritetsspr%C3%A5ken_6.6-2018-17%20(002).pdf)
 - 4 Mycket har hänt sedan förstudien kom ut. Att kalla detta för en rapport istället för en förstudie är ett led att spegla den utveckling som sker.

Kunskapskällorna för den här rapporten har varit ett flertal men SOU-utredningen 2017:60 *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* har varit en utgångspunkt liksom Regeringens proposition 2017/18:199 *En stärkt minoritetspolitik*.⁵ Den 19 juni 2018 antogs konstitutionsutskottets betänkande 2017/18:KU44.⁶ Lagändringarna börjar gälla den 1 januari 2019.

Regionbibliotek Stockholm har fokus på Stockholms län och det genomsyrar rapporten. En del goda exempel från delar av Sverige finns med ambitionsnivå är inte att vara heltäckande. Fokus är på nationella minoriteter och minoritetsspråken i relation till bibliotek och främst folkbibliotek.

5 *En stärkt minoritetspolitik [Elektronisk resurs]*. (2018). Regeringskansliet. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/proposition/2018/03/prop.-201718199/>

6 *En stärkt minoritetspolitik*. (2018). Konstitutionsutskottets betänkande 2017/18:KU44. <https://data.riksdagen.se/fil/4C6F1E22-525F-467C-BF6D-CEA5E1DFF470>

Nationella minoriteter

För NikAnnika är samisk identitet ingenting hon går och funderar på.
– Jag bara är same, det är ingenting jag behöver bejaka, lägga till eller göra.⁷

Sveriges fem erkända nationella minoriteter är: sverigefinnar, romer, tornedalingar, samer och judar.⁸ Samer är även urfolk. Enligt Regeringsformen ska det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv främjas.⁹

Minoritetsspråken är jiddisch, romani (alla varieteter eller dialekter som de även kallas), samiska (alla varieteter), finska och meänkieli. Enligt Institutet för språk och folkminnen är det några villkor som måste uppfyllas för att ett språk ska få ställning som nationellt minoritetsspråk: ”Det ska vara ett språk och inte en dialekt. Det ska ha talats kontinuerligt i Sverige i minst tre generationer eller ungefär hundra år.”¹⁰

I praktiken finns också ett tredje villkor: Att språkanvändare själva önskar att språket ska få ställning som nationellt minoritetsspråk.¹¹

Självidentifikationsprincipen innebär att varje enskild individ avgör om hen vill tillhöra någon eller några av de nationella minoriteterna. Kulturrådet skriver följande om självidentifikationsprincipen:

Det är inte det allmännas roll att avgöra vem som har tillhörighet till en nationell minoritet. Det är heller inte det allmännas roll att definiera vad som utgör exempelvis samisk eller romsk kultur. Det är i strikt mening något som inte låter sig göras utan att riskera att medföra en statisk kultursyn. Tolkningsföreträdet måste ligga hos de nationella minoriteterna, som är långt ifrån homogena grupper.¹²

Det finns skillnader mellan nationella minoriteter och urfolk. Urfolk är territoriellt knuten till en plats, har egna kunskapsystem och det talas ofta om urfolksmetodologi. Det beskrivs på följande sätt i en utredning om det digitala barnbiblioteket Polarbibblo som drivs av Biblioteken i Norrbotten:

7 Skoglund, K.(2018-02-02). *Att vara same i storstad*. Minoritet.se. <http://www.minoritet.se/att-vara-same-i-storstad> [Hämtad 2018-02-06]

8 Varje minoritetsgrupp består av många olika individer som själva i så stor utsträckning som möjligt behöver få bestämma hur de vill bli benämnda.

9 *Ur Regeringsformen 2010:1408*. 1 kapitlet, 2§. <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/06/samerna---ett-folk-och-urfolk/>

10 *Frågor och svar om minoritetsspråk*. Institutet för språk och minnen. <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/minoritetssprak/fragor-och-svar-om-minoritets-sprak.html#Vadarett> [Hämtad 180213]

11 Ibid.

12 *Kulturverksamhetens främjande av nationella minoriteters kultur*. Kulturrådet http://www.kulturradet.se/Documents/publikationer/2015/Rapport_kulturverksamhetens%20fr%C3%A4mjande%20av%20nationella%20minoriteters%20kultur.pdf [Hämtad 2018-04-25]

Det finns lika många urfolksmetodologier som det finns urfolk. Det är alltså inte en specifik sak utan urfolksforskare brukar beskriva urfolksmetodologier som alternativa sätt att tänka om forskningsprocesser. Urfolksmetodologier har urfolkens egna behov och världsuppfattningar i centrum så att urfolkens egna teorier och sätt att inhämta kunskap får styra hur forskning med dem bedrivs.¹³

När det gäller politik och lagar skiljer sig urfolk och nationella minoriteter sig åt. I SOU 2017:60 och SOU 2017:88 framgår att urfolkspolitik och minoritetspolitik bör hållas isär.

Frågor rörande grupperns status som urfolk, liksom dess konsekvenser för grupperna, ligger helt utanför den nationella minoritetspolitiken och därför också utanför utredningens uppdrag. Allt oftare åberopas emellertid urfolksstatus som grund för åtgärder och beslut inom ramen för den nationella minoritetspolitiken. Men detta har således ingen bäring på tillämpningen av den nationella minoritetspolitiken. Europarådets nationella minoritetskonventioner, dvs. språkstadgan och ramkonventionen, å ena sidan och ILO:s konvention nr 169 å andra sidan handlar om helt olika företeelser. Den nationella minoritetspolitiken och därmed minoritetslagen bör således inte i några sammanhang kopplas till frågor som rör grupper som urfolk, då detta skulle medföra en olycklig sammanblandning av minoritetspolitik och urfolkspolitik.¹⁴

¹³ Gollečoarvi/Guldhorn* (2017). Regionbibliotek Norrbotten. <http://www.norrbotten.se/publika/ku/nblb/Polarbibblo/Polarbibblo%20Rapport%20Utredning%202017.pdf> Sid. 39

¹⁴ Sverige. Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (2017). *Nästa steg? Del 2: förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201788/>. Sid. 190.

För bibliotek är det relevant att ha kännedom om hur det förhåller sig. I den här rapporten har jag valt i samråd med Stockholms läns landstings strateg för nationella minoritetsfrågor, Veera Florica Rajala att enbart använda nationella minoriteter som också är det begrepp som används i bibliotekslagen.

De fem nationella minoriteterna är inte fem homogena grupper. *I Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017:60) skriver författarna:¹⁵

Språk och minoritetsidentitet kan vara olika för människor som anser sig tillhöra samma nationella minoritet. Mycket har att göra med den kulturella miljö och de traditioner personen har med sig hemifrån. I andra fall kan det handla om att hitta tillbaka till något som gått förlorat. Bakom begreppen nationell minoritet och nationellt minoritetsspråk döljer sig således ett stort antal människor med sinsemellan olika syn på sin identitet och sitt språk. Det är inte heller ovanligt att människor har anknytning till flera nationella minoriteter eller minoritetsspråk.¹⁶

Den romska minoriteten består av olika romska grupper, som skiljer sig ganska mycket från varandra. En av de romska grupper som länge bott i Sverige kallas i dag för resandefolket, eller för romanifolket.¹⁷

De nationella minoritetsgrupperna är heterogena men det finns behov av att i vissa sammanhang vara samlad som en minoritet för att nå vissa mål och för att få gehör. Detta kallas för strategisk essentialism och innebär samtidigt en risk att minoriteten kan uppfattas och beskrivas på förenklade och felaktiga sätt. Begreppet myntades av professor Gayatri Chakravorty Spivak och är ett svar på komplexiteten i att kategorisera och generalisera.

Det är en strategi som etniska och nationella minoritetsgrupper kan använda sig av för att hävda sig gentemot majoritetssamhället. Även om det kan finnas stora olikheter inom gruppen presenterar man sig tillfälligt som en enhetlig och oföränderlig grupp för att uppnå vissa mål. Begreppet strategisk essentialism används också ofta inom feministisk forskning och queerforskning.¹⁸

Nationella minoriteter i en historisk kontext

Nationella minoriteter och urfolk är en del av den svenska historien. För att förstå dagens situation behövs en tillbakablick. Det finns många händelser som gett djupa sår. I det så kallade Finska kriget som pågick 1800-1809 slutade med att Ryssland tog makten över Finland som tidigare tillhört Sverige. Finland och Sverige delades rakt genom Torneälven.¹⁹ I stora delar av Sverige var finsktalande bosatta. Samiska, meänkieli och finska hade dessförinnan talats i samhället, skolan och i kyrkan

15 Sverige. Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (2017). *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/06/sou-201760/> Hädanefer skrivs den som referens: *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Och benämns i löpande texten som SOU 2017:60.

16 Ibid. Sid. 58.

17 Fingal, K. (2015-01-14). *Romernas historia*. Minoritet.se <http://www.minoritet.se/romer/historia> [Hämtad 2018-03-21]

18 Goldstein-Kyaga, K. Borgström, M. & Hübinette, T. (red.) (2012). *Den interkulturella blicken i pedagogik [Elektronisk resurs] Inte bara goda föresatser*. 1 Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-16527> Sid. 15

19 Persson, C. (2018). *Då var jag som en fånge*. Svenska Tornedalingars Riksförbund http://www.hscopy.se/epublicering/rapport_0409/#20

Judiska församlingar fanns i flera städer och romer var bosatta i Sverige sedan många hundra år. Såväl judar som romer hade dock begränsade möjligheter. Romerna fick inte rösträtt förrän i slutet av 1950-talet. De nationella minoriteterna åsidosattes och olika slags förtryck var vanligt. En del individer omfattades även av så kallad rasbiologisk forskning. Dessa händelser påverkar än idag nationella minoriteter.²⁰

Många anser att det är först i och med minoritetslagstiftningen som Sverige på allvar gör försök att göra upp med det förflutna. Nationella minoriteter är och har alltid varit en del av den svenska historien. Trots lagstiftning och olika insatser för att stärka och synliggöra nationella minoriteter är kunskapen och förståelsen om att nationella minoriteter och minoritetsspråken är en del av Sveriges kulturarv fortfarande bristfällig i samhället.²¹

En undersökning gjord av Novus, ett analys- och undersökningsföretag, visar att fyra av tio inte vet hur många erkända nationella minoriteter Sverige har och 95 % vet inte vilka de nationella minoritetsspråken är.²² Exakta siffror på hur många som tillhör vardera nationella minoriteten finns inte eftersom registrering av etnisk tillhörighet är förbjuden i Sverige. Det är inte heller relevant med antalet.²³

Utställningen Arvet som turnerat i Sverige. I bild och text berättar utställningen om andra och tredje generationens sverige-finnar.²⁴

²⁰ Presentation i Malmö (150819) om Svensk minoritetspolitik. Stockholms länsstyrelse. <http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/Malm%C3%B6%2019%20augusti.pdf> [Hämtad 2018-02-14].

²¹ Flera undersökningar de senaste åren visar på bristfälliga kunskaper hos invånarna om nationella minoriteter, se till exempel: *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 15

²² Junkka, M. *Dålig kunskap om nationella minoriteter* (2018-03-16). <http://minoritet.se/4886> [Hämtad 2018-03-16].

²³ På www.minoritet.se kan en ta del av hur många som på ett ungefär beräknas tillhöra respektive nationell minoritetsgrupp.

²⁴ Arvet, en vandringsutställning. Sverigefinska Arkivet. <https://arkisto.org/vandringsutställningar/>

Lagstiftning och politik

De nationella minoriteterna i Sverige omfattas av den svenska minoritetspolitiken. Bakgrunden till Sveriges minoritetspolitik är Europarådets arbete med mänskliga rättigheter, däribland nationella minoritetsfrågor. 1995 infördes en ramkonvention om skydd för nationella minoriteter som i Sverige ratificerades år 2000. EU krävde att Sverige skulle ratificera konventionen och stadgan för att kunna ingå som medlem i EU. I och med det så erkändes och synliggjordes de fem nationella minoriteterna.²⁵

Minoritetspolitik och nationella minoritetsfrågor handlar i mångt och mycket om att genom samråd ge nationella minoriteter möjlighet till inflytande i frågor. Staten, kommunerna och landstingen/regionerna behöver särskilt arbeta för att motverka diskriminering och utsatthet av nationella minoriteter. Minoritetspolitiken har även som syfte att stärka egenmakten, inflytandet och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken enligt Regeringens minoritetspolitik. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk gäller i hela Sverige.

I lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk § 4 står det att det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt främjas. Kommuners skyldigheter är därför att:²⁶

- Informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter.
- Att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. *Språklagen (2009:600)* innebär att Sverige tar ansvar för att minoritetsspråken ska leva vidare.

Enligt 8 § i lagen har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Enligt 14 och 15 §§ ansvarar det allmänna för att den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket.²⁷

- Även i övrigt främja nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Särskilt främja barnens rätt enligt barnkonventionen artikel 30.²⁸
- Ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande och att samråda.

Förvaltningsområden och samråd

Ett sätt för kommuner att förstärka skyddet för nationella minoriteter är inrättandet av förvaltningsområden. Från början var det främst i norra Sverige som det blev förvaltningsområden för finska, samiska och meänkieli. Rättigheterna för samiska, meänkieli och finska är förstärkta i de så kallade förvaltningsområdena. Jiddisch och romani chib kan inte bli förvaltningsområdesspråk. Enligt lagen om nationella

25 Bengtsson, C. (2014). *Förstudie om nationella minoriteter och bibliotek*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Tillgänglig på Internet: <http://regionbiblioteket.se/publicerat/forstudie-om-nationella-minoriteter-och-bibliotek/>

26 Nedanstående punkter är lånade av Veera Florica Rajala, strateg för nationella minoritetsfrågor i Stockholms läns landsting. Hon har utgått från det så kallade grundskyddet. Läs mer <http://www.minoritet.se/mer-om-grundskyddet>

27 *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 53

28 Artikel 30: I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör en urbefolkning skall ett barn som tillhör en sådan minoritet eller urbefolkning inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

minoriteter och minoritetsspråk innebär att vara förvaltningsområde att kommunen ska erbjuda förskola och äldreomsorg på det minoritetsspråk som man är förvaltningskommun för. Invånare ska även ha möjlighet att använda sitt språk i kontakter med kommunen och landsting/region. Kommunen erhåller ett visst statsbidrag. Om en kommun vill ansluta sig till förvaltningsområdet som ger förstärkt rätt för samiska, finska eller meänkieli kan man ansöka om det hos regeringen.²⁹

Från den 1 februari 2018 ingår 81 kommuner och 15 landsting/regioner i förvaltningsområdena för finska, samiska och meänkieli.³⁰

Samråd

De nationella minoriteternas rättigheter att få vara med i utformningen av minoritetspolitikens implementeringar betonas i lagen och dess tillämpningar. I förvaltningskommuner ska samråd inrättas för de nationella minoriteterna. Samråd innebär att representanter för nationella minoritetsgrupper regelbundet träffas och samtalar i frågor som berör dem, exempelvis informationsstrategi på nationella minoritetsspråken eller kulturplanen i kommunen/landstinget. Samrådet behöver ske på en nivå dit frågorna hör, till exempel med politiker eller ansvariga högre tjänstemän. Eftersom insatser ska göras tillsammans med nationella minoriteter behöver även bibliotek hitta former för samråd.

I SOU 2017:60 framkommer att samråden behöver utvecklas och att större fokus ska vara på dialogerna med nationella minoriteter. Barns och ungas behov och tankar borde ännu mer framkomma och tas hänsyn till. Att få unga deltagare till samråd är dock inte så lätt. I SOU 2017:60 står det:

Att barn och unga inte kommer till tals i frågor som rör dem betyder inte att det allmänna inte vill ha kontakt med unga. Tvärtom svarar nästan alla kommuner inom förvaltningsområden i utredningens enkät att de har svårigheter att nå unga som tillhör de nationella minoriteterna för att exempelvis kunna genomföra samråd.³¹

Förslag till stärkt minoritetspolitik

I SOU 2017:60 har två övergripande bedömningar gjorts när det gäller minoritetspolitikens inriktning:

- Den första bedömningen är att minoritetspolitiken behöver inriktas i större utsträckning på överföringen av språk och kultur mellan generationerna. Av minoritetspolitikens tre delmål bör därför målet språk och kulturell identitet ges en särskild tyngd. I synnerhet bör frågor som rör språkrevitalisering och ungdomars delaktighet prioriteras.
- Den andra övergripande bedömningen är att minoritetspolitiken behöver integreras bättre inom andra politikområden.³²

Nykvarns kommun är finskt förvaltningsområde. I bibliotekets entré finns en informationshylla.

²⁹ Förvaltningsområdena växer stadigt. Minoritet.se. [Hämtad 2018-02-13] <http://minoritet.se/forvaltningsomraden-for-minoritetssprak>

³⁰ Ibid.

³¹ Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 100

³² Ibid. Sid. 16

Internationella Romadagen

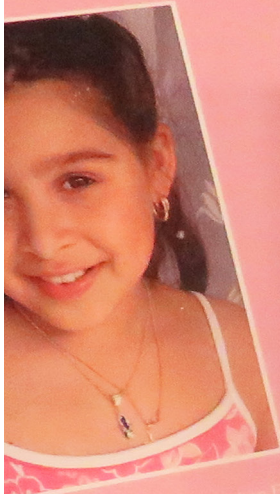
8/4

...är den internationella Romadagen, romernas högtid. Dagen har tillkommit för att högtidligt hålla den internationella romakongressen i London 1971. I Sverige har funnits åtminstone sedan 1500-talet och de är idag ett av Sveriges fem nationella minoriteter, och språket romani är ett av minoritetsspråken.

...firas i många länder med olika slags ceremonier, som minne av förföljelse och övergrepp. Den romska flaggan, blått och grönt med det röda hjulet symboliserar förändring.

...ekh romani šej
...en romsk tjej

...Ann Eriksson

Katarina Taikon Zigenerska

NATUR & KULTUR

E Katitzi

...ina Taikon

JAG HETER INTE MIRIAM

Majgull Axelsson

BROMBERGS

Rom

det ansiktslösa folk

Ber...

Den 21 mars, 2018 överlämnade regeringen propositionen 2017/18:199. *En stärkt minoritetspolitik* till riksdagen. Förslagen tog sin utgångspunkt i delbetänkandet *Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Den 19 juni, 2018 tog riksdagen beslut om en stärkt minoritetspolitik. Det blev ett ja utan några ändringar.³³

Propositionen innebär ändringar i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) för att stärka det grundläggande skyddet för de nationella minoriteternas språk och kultur, och för att stärka de utökade rättigheter som finns inom förvaltningsområdena för finska, meänkieli och samiska. (2009:724). De betyder bland annat att kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer, att innebörden av samråd ska förtydligas och särskilt barn och ungas inflytande. Därtill stärks rätten till förskola och äldreomsorg så att en större del av verksamheten inom äldreomsorg och förskola ska kunna ges på minoritetsspråk. Detta gäller främst minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska men det införs också stärkta möjligheter att få äldreomsorg på jiddisch och romani chib.³⁴

Uppföljning av minoritetspolitiken

2010 fick Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholm i uppdrag att följa upp minoritetspolitiken. De har även uppdrag att samordna där det behövs, återrapportera till regeringen och ge råd och information. Länsstyrelsen i Stockholm har också ett uppdrag att ge stöd till kommuners och landstings/regioners utvecklingsarbeten med romsk inkludering i enlighet med Regeringens strategi för romsk inkludering. Målet för strategin är: ”Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom.”³⁵ Även folkbiblioteken har en roll att uppfylla detta. Så kallade Romska brobyggare finns i Stockholms län i Haninge och i Stockholm stads kommun. Den romska minoriteten består av olika romska grupper, som skiljer sig ganska mycket från varandra.³⁶

Statskontoret utvärderade insatserna för Romsk inkludering och en rapport publicerades i början av 2018.³⁷ Mer information om nationella minoriteter finns bland annat på webbplatsen www.minoritet.se som Sametinget och länsstyrelsen i Stockholm gemensamt driver.

33 Junkka, M. (2018-06-20). *Ja till propositionen*. Minoritet.se. <http://minoritet.se/4985> [Hämtad 2018-06-20]

34 Sverige. *Proposition 2017/18:199. En stärkt minoritetspolitik*. Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/03/prop.-201718199/>

35 *Vad är romsk inkludering?* Minoritet.se. <http://minoritet.se/4649> [Hämtad 2018-02-24]

36 *Romernas historia*. Minoritet.se <http://www.minoritet.se/romer/historia>

37 *Uppdrag till Statskontoret om utvärdering av styrningen av strategin för romsk inkludering* (2017). Regeringskansliet. Tillgänglig på Internet: <https://www.regeringen.se/49bb9f/contentassets/f40da37117a64c7c84150344ae5863dd/uppdrag-till-statskontoret-att-utvardera-brobygggarverksamhet-inom-strategin-for-romsk-inkludering-ku2015854disk>

Nationella minoritetsspråk

För alla de fem minoriteterna är minoritetsspråken och dess fortlevnad centralt. Flera av minoritetsspråken är enligt UNESCO så kallade hotade språk. Det finns många anledningar till att språken är hotade. Den främsta är att det pågår en språkbytesprocess som innebär att allt fler i de nya generationerna bara talar svenska och inte lär sig minoritetsspråken. Språk är viktigt för ens identitet, kultur och tillhörighet. Språk kan beskriva erfarenheter och kunskaper. I dessa sammanhang använder man begreppet revitalisera, ”det vill säga får nytt liv, genom att barn ges möjlighet att lära sig minoritetsspråken.”³⁸ För samiska finns två språkcentrum som arbetar med att revitalisera samiskan.³⁹ Deras arbeten har varit värdefulla enligt SOU 2017:60:

Utredningen bedömer att språkcentrumens arbete är ett nödvändigt och värdefullt bidrag till revitaliseringen av det samiska språket samt att dessa bör fortsätta sitt arbete. Utredningen föreslår att Institutet för språk och folkminnen får i uppdrag att utreda formerna för att inrätta språkcentrum även för meänkieli och finska, samt utreda förutsättningarna för att skapa motsvarande funktion för jiddisch och romani chib.⁴⁰

Minoritetsspråken

En inblick i minoritetsspråken kan ge en ökad förståelse för utmaningar och möjligheter. Finska, meänkieli och samiska tillhör alla den finsk–ugriska språkfamiljen.⁴¹

Finska är det största minoritetsspråket i Sverige. Det finns många med finsk bakgrund som inte kan tala finska. Under sjuttio- och åttioalet var det många föräldrar som inte uppmuntrades att prata sitt förstaspråk med sitt barn. Det pågår olika insatser för att revitalisera finskan. Lena Huss skriver följande om sverigefinnar:

Utöver de sverigefinnar som kommit mot slutet av 1960-talet och senare samt deras efterkommande finns en oftast bortglömd grupp personer med finska rötter, allt från ättlingar till tidigare finska populationer, så som finnskogsfinnar, mälardalsbönder och politiska flyktingar från 1700- och 1800-talen, till senare tiders finska krigsbarn.⁴²

38 *Språklagen i praktiken [Elektronisk resurs] : riktlinjer för tillämpning av språklagen.* (2011). Stockholm: Språkrådet. Tillgänglig på Internet: <http://www.sprakochfolkminnen.se/download/18.1bc6136f1422723e4bfc23c/1398151033703/spraklagen-i-praktiken.pdf> Sid. 19

39 Språkcentrum, Sametinget. <https://www.sametinget.se/sprakcentrum> [Hämtad 2018-04-05]

40 *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 19

41 För nedanstående texter om minoritetsspråken har jag använt information om minoritetsspråk på Institutet för språk och minnen och fakta från webbplatsen minoritet.se.

42 Huss, L. & Syrjänen Schaal, K. (2013). *Sverigefinnarna och finska språket*. <https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=781015>

Meänkieli kallades tidigare för tornedalsfinska. Genom att år 2000 byta namn till meänkieli gjordes en markering om att språket inte är en dialekt till finska utan ett eget språk. Meänkieli betyder "vårt språk" och det finns fem olika varieteter. Det talas främst i Tornedalen, till exempel i Gällivare, Haparanda, Pajala och Övertorneå men många tornedalingar bor till exempel i Stockholm.

Begreppet tornedaling används för ett beteckna både en regional och en kulturell identitet. Även utflyttade kallar sig tornedalingar. Man behöver inte kunna språket för att vara tornedaling/.../ Alla kallar sig inte tornedalingar, de som bor i Kiruna och Gällivare är mer benägna att se sig som Malmfältsbor och andra känner sig mer hemma med termer som lantalaiset eller kväner.⁴³

Samiska består av minst tio olika varieteter. I Sverige finns främst fem: sydsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och nordsamiska. Flest språkanvändare i Sapmi har nordsamiska och därför brukar den beskrivas som huvuddialekten. Skillnaden mellan sydsamiska och nordsamiska är stor medan lulesamiska och nordsamiskan påminner om varandra. I Norge, Finland och Ryssland finns fler varieteter.

Romani chib har talats sedan 1600-talet och har en mängd varieteter. Det finns olika sätt att benämna språket till exempel romska, romanès, romani och romani chib. Institutet för språk och folkminnen använder romska medan en del myndigheter skriver romani chib. Jag väljer att använda romani chib. Det är ett språk utan egen nation. I de flesta länder där det idag talas är det ett minoritetsspråk. Genom århundraden då romer vandrat genom många länder har de olika varieteterna influerats av de språk i de länder där romer varit bosatta. Åtminstone sedan 1500-talet har romer bott i Sverige.

Jiddisch har funnits i 1000 år. Språket är germanskt med inslag av hebreiska och slaviska språk. I Sverige började jiddisch talas under 1700-talet. Jiddisch talas av judar på många platser i världen. På webbplatsen minoritet.se står följande i en artikel om statusen för jiddisch:

Inom den judiska gruppen finns olika åsikter om jiddisch. För många har hebreiska en högre och mera självskrivna status. Samtidigt fyller jiddisch en viktig funktion som identitetsskapande språk för många. Ett tecken på att språkets status möjligen har höjts är att fler ungdomar väljer att närma sig språket.⁴⁴

I SOU: 2017:60 riktas kritik mot att jiddisch inte haft samma status och rättigheter som de övriga minoritetsspråken. Det finns till exempel inget universitet som har undervisning för blivande lärare i jiddisch. På Lunds universitet kan man dock ta kurser i jiddisch. Utbildningsradion (UR) har inte heller tagit fram lika många program på jiddisch jämfört med övriga minoritetsspråk. En negativ särbehandling leder till ett osynliggörande av jiddisch.⁴⁵

43 Svenska språket var norm (2017-06-09). Minoritet.se <http://www.minoritet.se/svenska-spraket-var-norm> [Hämtad 2018-03-23]

44 Gradowski, J. *Delade åsikter om framtiden för jiddisch*. <http://www.minoritet.se/4597> [Hämtad 2018-02-13].

45 *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 255-256

Revitalisera nationella minoritetsspråk

Några förutsättningar för att de nationella minoritetsspråken ska kunna revitaliseras är att:

- att det finns möjligheter att lära sig språket. Att språket förs över från generation till generation
- att språket användas i meningsfulla och intressanta sammanhang, som är trygga och naturliga
- att det finns en vilja och motivation att använda språket. Tillgång till språkmaterial, språkets status och attityder till språket är betydelsefullt⁴⁶

För en del räcker det med att lära sig grundläggande ord och fraser på sitt minoritetsspråk medan andra vill kunna tala och läsa sitt språk.⁴⁷ Det är därför mer korrekt att tala om språkanvändare eftersom graden av kunskap kan variera.⁴⁸ För den enskilde kan det vara av stor betydelse att kunna använda sitt språk inte bara i kontakter med andra minoritetspersoner utan även öppet ute i samhället. Att synliggöra de nationella minoritetsspråken kan leda till högre status. Om språken kan användas på många områden blir dessutom förutsättningarna för språkrevitalisering bättre.⁴⁹ Vägskyltar på förvaltningsområdesspråk har visat sig vara ett bra sätt att synliggöra minoritetsspråken. Information om biblioteket på minoritetsspråken är ett annat. Regionbibliotek Norrbotten har information om sin verksamhet på alla fem nationella minoritetsspråken.⁵⁰

Elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har rätt till undervisning i minoritetsspråk, oavsett om det är ett levande språk i hemmet eller inte. Det gäller i grundskolan, specialskolan, sameskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.⁵¹ ”Sedan 1 juli 2015 kan ett nationellt minoritetsspråk läsas av elever som inte har förkunskaper i språket, del vill säga som nybörjarspråk i de obligatoriska skolformerna.”⁵²

I SOU 2017: 91 *Förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk* föreslår utredaren Jarmo Lainio, professor i finska vid Stockholms universitet och minoritetsspråksexpert diverse åtgärder för att stärka undervisningen i minoritetsspråken.

För att kunna upprätthålla språk och föra det vidare behövs möjligheter att få höra, tala, läsa och lyssna på sitt språk. Att lära sig ett språk kräver aktiv övning och användning av språket. På många håll görs olika insatser, projekt och aktiviteter för att stärka språken och återta dem. Barn och ungdomar är särskilt prioriterade, några exempel på detta är:

46 Ibid. Sid. 11

47 Huss, L. & Syrjänen Schaal, K. *Sverigefinnarna och finska språket*.
<https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=781015>

48 Det finns fler resonemang om minoritetsspråken i SOU 2017:88. Nästa steg? *Del 2: förslag för en stärkt minoritetspolitik*. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet:
<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201788/>

49 Ibid.

50 <https://www.norrbotten.se/sv/Kultur/Konst--och-kulturverksamhet/Bibliotek-i-Norrbotten/Regionbibliotek-Norrbotten/>

51 Det räcker med en elev för att undervisning ska ges. Vidare finns särskilda rättigheter till undervisning i samiska inom sameskolan. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/lanande/sprak/minoritetssprak>

52 Ibid. Sid. 27

- Stockholms läns landsting delar ut finska och samiska språkpaket via barnhälsovården.⁵³
- 2018 pågår en samisk språkcirkus som är på turné i Sverige. Genom interaktiva cirkusaktiviteter på samiska får barn möjlighet att ta del av språk.⁵⁴
- Romska föreningen È romani glinda har gjort hembesök hos familj för att uppmuntra familjer att läsa för sina barn.⁵⁵
- Jiddischförbundet arrangerar årligen en kulturhelg med poesi, teater, film och föredrag på och om jiddisch.⁵⁶
- Föreningen Tornedalingar i Stockholm har regelbundet en bokcirkel med Tornedalsförfattare och en konversationscirkel i att öva sin meänkieli.⁵⁷

Många av de som engagerar sig för att revitalisera språk har lagt ned mycket tid och kraft på att återupprätta språken. För att ett språk ska överleva behöver det hela tiden utvecklas. Språkbud är vanligt förekommande. Det innebär att språkinläring sker under en aktivitet och att kommunikationen äger rum kring något.⁵⁸ Digitala appar, sociala medier och brädspel är andra sätt.

Innovativa, lustfyllda, medskapande och interaktiva metoder kan underlätta och inspirera till språkinläring. Johan Sandberg McGuinne är lärare i sydsamiska. I en artikel berättar han följande om sin undervisning med elever i grundskolan:

Vi eldar, plockar bär och pratar inte bara om språket, vi gör det levande /.../ Med hjälp av skattkartor har de fått språkliga uppgifter att klara av för att kunna gå vidare till nästa steg. Under samiska veckan i Lycksele anordnades språkbud i form av en annan värld där det bara pratas samiska och teckenspråk. Genom att hitta 120 gömda ord fick eleverna sedan gå till marknaden och handla med hjälp av sina samiska ord.⁵⁹

Samhällets attityder till minoritetsspråken är naturligtvis också en viktig faktor för minoritetsspråkens överlevnad. I *SOU 2017:60* analyserar utredarna vilka aktörer som är centrala för att öka medvetenheten och höja kunskapsnivån. De anser att det är två sektorer där insatser behövs för att sprida kunskap om de nationella minoriteterna: public service-media och utbildningsväsendet.

Finska språkpaket som delas ut i Stockholms län

53 *Språkpaket för nyblivna föräldrar på sverigefinska och samiska*. Stockholms läns landsting. <https://www.sil.se/verksamhet/halsa-och-varld/nyheter-halsa-och-varld/2016/04/Sprakpaket-for-nyblivna-foraldrar-pa-sverigefinska-och-samiska/> [Hämtad 2018-04-12]

54 Åberg, D. (2018-01-10) *Språkcirkus*. <http://samer.se/5541> [Hämtad 2018-02-20]

55 Junkka, M (2018-02-02). *Fullt fokus på att synliggöra romerna*. <http://minoritet.se/4840> [Hämtad 2018-02-20]

56 *Jiddischsällskapet i Stockholm och Judisk Kultur i Sverige bjuder in till en helg fylld med jiddischkultur*. http://www.jiddischforbundet.se/images/filer/Inbjudan_till_en_helg_fylld_med_Jiddisch.pdf [Hämtad 2018-02-20]

57 Svenska Tornedalingars Riksförbund. Tornedalingar i Stockholm. <http://tornedalingar.se/vad-ar-str-t/> [Hämtad 2018-02-20]

58 Språkbud. Wikipedia. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Spr%C3%A5kbud> [Hämtad 2018-05-15]

59 Hällgren, K. (2016-10-31). *”Det är viktigt att språket känns personligt”*. <http://www.samer.se/5356> [Hämtad 2018-02-19]

Skolan

Elever ska få undervisning om nationella minoriteter och urfolket samer. I läroplanen för grundskolan nämns nationella minoriteter och minoritetsspråk i ämnena svenska, historia, samhällskunskap, religion och geografi.⁶⁰

SOU 2017:60 pekar på att målet i skolans läroplaner om kunskap om de nationella minoriteterna uppfylls i allt för låg utsträckning. De anser att: "Regeringen bör vidare överväga att ge Skolverket i uppdrag att utöka utbudet av utbildningsmaterial om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken."⁶¹ Därför har skolbibliotek angelägna uppgifter att tillhandahålla aktuella fysiska och digitala resurser om nationella minoriteter och minoritetsspråk. I de sammanhang där undervisning ges i nationella minoritetsspråk är det också relevant att ha digitala och fysiska resurser på de minoritetsspråk som är aktuella, litteratur och läromedel i olika format, omfattning och svårighetsgrader.

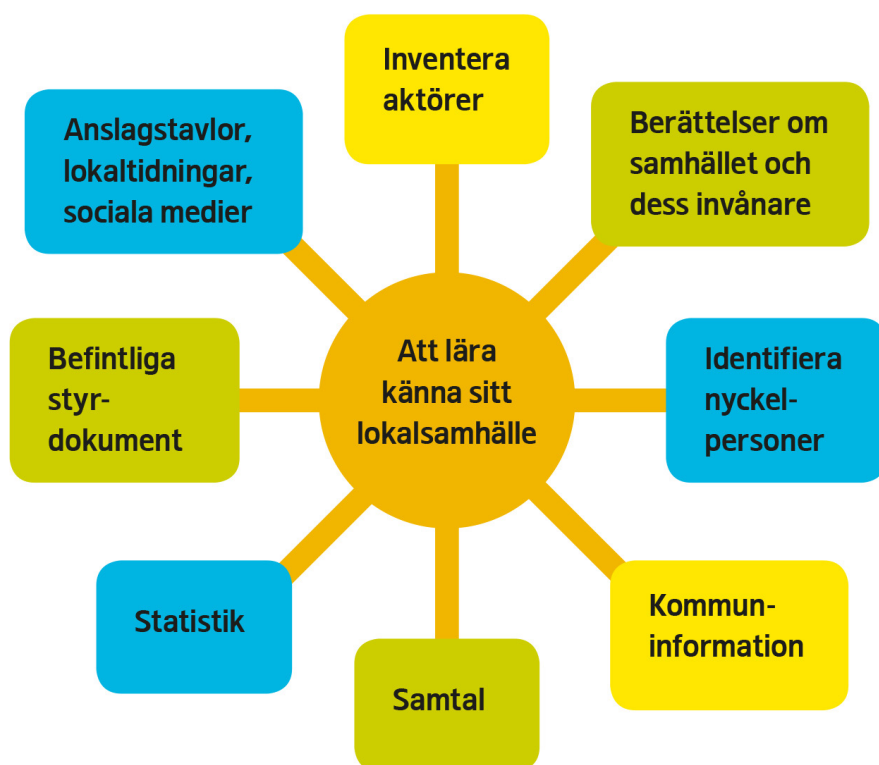
⁶⁰ Undervisa om nationella minoriteter. Skolverket. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nationella-minoriteter> [Hämtad 2018-02-08]

⁶¹ Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik (2017). Stockholm. http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 238

Bibliotek och nationella minoriteter

Att få kännedom om sitt lokalsamhälle

Alla lokalsamhällen har sina egna förutsättningar, utmaningar, invånarunderlag, aktörer och historisk bakgrund. För att bibliotek ska kunna arbeta med nationella minoriteterna utifrån sin egen kontext behöver bibliotek ha kännedom om sitt lokalsamhälle.

Olika sätt för att lära känna sitt lokalsamhälle. Ur skriften *Bibliotek i samspel med lokalsamhället* av Cecilia Brisander.

När det gäller nationella minoriteter och urfolket samer är det inte så enkelt att få kännedom om de lokala förhållandena. Det gäller att arbeta proaktivt och att ödmjukt använda de möjligheter som finns. Några grundläggande frågor för bibliotek att ställa är:

- Är kommunen förvaltningsområde eller ej? Om JA finns det i så fall en minoritets-samordnare?
- Vilka kommunala insatser görs kring dessa områden?
- Finns det befintliga samråd i kommunen?
- Finns det föreningar för minoritetsgrupperna?
- Gör studieförbund och kulturaktörer aktiviteter för minoritetsgrupperna?

Att arbeta proaktivt med att komma i kontakt med organisationer, föreningar och personer kan handla om att uppmärksamma högtidsdagar, arrangera program, göra skyltningar och exponera medier samt att bjuda in till dialog med de som identifierar sig som en nationell minoritet. Det handlar om att på olika sätt och nivåer få kontakt med målgrupperna och de individer som identifierar sig som en nationell minoritet och visa på bibliotekens möjligheter.

Ytterligare inventering och förfrågningar kan göras via enkäter, intervjuer, samarbeten med olika föreningar, religiösa samfund, organisationer och allmänt kontaktskapande. Min erfarenhet är att kontaktskapande kan ge ömsesidiga effekter. Att fler får ta del av bibliotekens innehåll och att biblioteket får möjlighet att bygga relationer i sitt lokalsamhälle. Som biblioteksmedarbetare har man en möjlighet att nyfiket och lyhört få kännedom om sina biblioteksanvändare genom att våga fråga till exempel vilka språk de talar. Att få kontakt handlar dock mest om att söka sig utanför biblioteket. Lokala föreningar kanske inte finns i flertalet kommuner men i Stockholms län finns regionala föreningar för flera nationella minoritetsgrupper.⁶²

Genom skolor och förskolor kan man få information om vilka språk som talas och om det finns elever som har undervisning i nationella minoritetsspråk.

Den inventering som görs bör göras ödmjukt och med beaktande av personuppgiftslagen/GDPR.

Ett förhållningssätt som bibliotek kan anamma är att utgå ifrån att det finns invånare som identifierar sig som en nationell minoritet i kommunen snarare än att utgå ifrån att det inte finns. När det gäller personer som är födda i Finland, och personer som har minst en förälder eller minst en far- eller morförälder som är född i Finland, finns kommunspecifik statistik hos Statistiska Centralbyrån (SCB). Det var Sisoradio som beställde statistik över antalet personer med finländskt ursprung i Sverige från Statistiska centralbyrån. Det framgår inte vilket språk personerna talar eftersom det i Sverige inte förs någon statistik över invånarnas modersmål.⁶³

Bibliotek är en aktör i ett lokalsamhälle, för att i ökad grad kunna nå sina mål behöver olika verksamheter samarbeta och samverka, nationella minoriteter är ett sådant område. På vissa håll berättar bibliotek om att de är svårt att driva arbetet kring nationella minoriteter om inte stödstrukturer och handlingsplaner finns i kommunen.

62 Till exempel: Sameföreningen i Stockholm, Sverigefinska ungdomsförbundet, Tornedalingar i Stockholm, Finska föreningen i Stockholm, Jiddischförbundet och Judiska församlingen i Stockholm.

63 Kartan: Så här många med finländsk bakgrund bor i din kommun (2017-02-24). Sveriges radio. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6638397> [Hämtad 2018-03-19]

I SOU 2017:88 framkommer det att många kommuner och regioner önskar stöd, tips på metoder och olika sätt att få ökad kännedom om lokala förhållanden kring nationella minoriteter. Utredarna föreslår att samla kunskap och metoder.⁶⁴

Skriften *Bibliotek i samspel med lokalsamhället* ger generella exempel på hur man kan få ökad kännedom om sitt lokalsamhälle.⁶⁵

Bibliotekens uppdrag

I arbetet med en förstudie från 2014 om nationella minoriteter och bibliotek handlade arbetet mycket om att få insikt i vad bibliotekens uppdrag kring nationella minoriteter och urfolket samer innebar utifrån bibliotekslagens skrivelser:

Biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska och erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken.⁶⁶

Frågor som ställdes var: Vad står det i biblioteksplaner och andra styrdokument om nationella minoriteter? Vad innebär det i praktiken att ägna särskild uppmärksamhet? I vilken utsträckning ska biblioteken erbjuda litteratur? Vad anser nationella minoriteter att folkbibliotekens uppdrag borde vara? Vilka andra roller kring nationella minoriteter kan bibliotek ha?

Genom samtal, enkät, litteraturstudier och tidigare skrivna rapporter om bibliotek och nationella minoriteter framträdde tre spår för folkbiblioteken som är i samklang med minoritetspolitiken. Dessa spår är fortfarande relevanta men med viss revidering.

Tre spår om nationella minoriteter och bibliotek:

- Bidra till att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteter.
- Tillgängliggöra medier, teknik och programverksamhet på minoritets språken i samråd med de som identifierar sig som någon/några nationella minoriteter.
- Bidra till revitalisering av språken framförallt för barn och unga.⁶⁷

Länsstyrelsen i Stockholms broschyrer om nationella minoriteter.

64 Sverige. Utredningen om en stärkt minoritetspolitik (2017). Nästa steg? Del 2: förslag för en stärkt minoritetspolitik. Stockholm: Wolters Kluwer. Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201788/> Sid. 173.

65 Brisander. C. (2017). *Bibliotek i samspel med lokalsamhället*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

66 Ny bibliotekslag [Elektronisk resurs]. (2012). Stockholm: Kulturdepartementet, Regeringskansliet Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/193002>

67 Kungliga biblioteket formulerar bibliotekens olika uppdrag på lite annat sätt i sin rapport *Biblioteken och de nationella minoriteterna – en lägesbeskrivning*:

- Synliggöra oavsett efterfrågan. Biblioteken kan informera och öka kunskapen och förståelsen om de nationella minoriteterna i majoritetssamhället genom att synliggöra de nationella minoriteterna och minoritetsspråken.
- Samverkan kring medier och aktiviteter. Biblioteken kan tillhandahålla medier, kultur och programverksamhet på minoritetsspråken mer effektivt genom samverkan.
- Prioritera barnen. Genom samråd och olika typer av samarbeten på det lokala planet kan biblioteken bidra till revitalisering av språken och kulturen.

Läget 2018

När Regionbibliotek Stockholm under 2017 fick ett nytt uppdrag kring flerspråkig biblioteksverksamhet beslöt Regionbibliotek Stockholm att göra en biblioteksrundtur bland biblioteken i länet för att samtala om områdena. En fråga var hur biblioteket tänkte och arbetade med nationella minoriteter. Det var värdefullt att ställa frågan eftersom det ledde till eftertankar och reflektion hos biblioteken. Vår bedömning är att så gott som alla kommuner i länet idag, 2018, mer eller mindre har detta område på sin agenda men behöver stöd, inspiration, kunskap och goda exempel på hur de ska ta sig an nationella minoriteter. Vissa bibliotek har kommit långt i sin utveckling, jag tolkar det som att det framförallt handlar om ökad kunskap och därmed förståelse att arbeta med områdena. De flesta biblioteken har dock mycket kvar att lära och ta sig an.

Biblioteksplaner

Ungefär två tredjedelar av Stockholms läns kommuner nämner nationella minoriteter i sina biblioteksplaner. En handfull kommuner har en gedigen beskrivning av områdena och vad som avses att uppfyllas inom biblioteksplanens räckvidd. Sollentuna bibliotek skriver följande i sin Biblioteksplan 2016–2019:

Satsningsområde 2 – Nationella minoritetsgrupper

De nationella minoritetsspråken i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani och samiska. Som nämns i bibliotekslagen skall biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt dessa språkgrupper. I Sollentuna finns framför allt den sverigefinska gruppen representerad. Biblioteken i Sollentuna inför en strategi för att stärka dessa grupper i sitt språk och sin identitet. Det handlar inte bara om att kunna erbjuda media på minoritetsspråken, utan även verksamhet utformad i samråd med målgrupperna. Biblioteken kan också sprida kunskap om vilka de nationella minoriteterna är och varför de har en särskild ställning i lagrummet.⁶⁸

Att nationella minoriteter står med i biblioteksplanen är en förutsättning för att utveckla verksamheten på ett långsiktigt och strategiskt sätt. Elisabet Rundqvist på Kungliga biblioteket har gått igenom ett antal biblioteksplaner. Ett av hennes råd är att inte ha alltför vidlyftiga mål i biblioteksplanerna. En period kan ha ett par mål och som i praktiken är genomförbara, till exempel att genomföra kunskapshöjande insatser, uppmärksamma högtidsdagar eller att uppdatera beståndet, för att sedan successivt utöka målen. Det gäller att vara uthållig i arbetet med nationella minoriteter.⁶⁹

Tillsammans med nationella minoriteter

I minoritetspolitiken betonas att det är viktigt att ha dialog med nationella minoriteter – det som görs ska genomföras i samråd med dem som identifierar sig som nationell minoritet. Samtal, dialoger, samråd och att lyssna på de nationella minoriteterna är centralt i bibliotekens utvecklingsarbeten kring områdena. Samtidigt behöver bibliotek ha ett förhållningssätt så att det är synligt att biblioteket har kunskap och vilja att komma i kontakt. Medier, rummet och kompetenserna på bibliotek kan bidra till detta. Naturligtvis finns det åtgärder och insatser som bibliotek kan göra utan att samråda men dialoger behövs för det långsiktiga arbetet. Det finns röster och berättelser

⁶⁸ Biblioteksplan för Sollentuna 2016-2019. Sollentuna kommun.

<https://www.bibliotekenisollentuna.se/documents/1664166/1971329/Biblioteksplan+Sollentuna+kommun+2016-2019.pdf/f7241860-f6a0-46c6-bf43-b12b468b2236> [Hämtad 2018-02-21]

⁶⁹ Samtal med Elisabet Rundqvist, Kungliga biblioteket. Förtydligande av henne i ett mejl (2018-03-26).

som bibliotek kan ta del av för att få ökad förståelse. Ett exempel är ett youtubeklipp med sjuttonåriga Jami Faltin som skriver rap och poesi om hur det är att vara finsk rom i Sverige i dag. Han vann första priset som Ortens bästa poet 2017.⁷⁰ Varje år tävlar ungdomar från hela Sverige i nationellt förortsmästerskap om titeln ”Ortens bästa poet” framtagen av föreningen förenade förorter.⁷¹

Hanna Schimmer skrev 2017 uppsatsen: *”Berätta historien som den är” – en kvalitativ intervjustudie om samers relation till bibliotek ur ett urfolksperspektiv*. Syftet med uppsatsen var att ge ökad kunskap om samers relation till bibliotek ur ett urfolksperspektiv. För att nå det formulerades följande frågeställningar:

- Vilka erfarenheter har samer av bibliotek?
- Vilka förväntningar har samer på bibliotek?⁷²

Schimmers uppsats ger inblick i viktiga aspekter.

I samband med den här rapporten har vi genomfört en enkät och haft ett samråd med representanter för att få input från målgruppen.

Enkäten skickades till ett fyrtiotal representanter för nationella minoriteter. Den innehöll en fråga: Vilket/vilka uppdrag, anser du, har folkbiblioteken när det gäller att stärka de nationella minoriteterna, urfolket samer och minoritetsspråken? Svar inkom från 20 stycken, det gav input om att de spår som identifierades 2014 kvarstår och är fortfarande relevanta. Den 8 mars, 2018 hade vi även ett samråd med representanter från nationella minoriteter tillsammans med Veera Florica Rajala som är strateg för nationella minoritetsfrågor i Stockholms läns landsting.

Samtalet kretsade kring nationella minoriteter och bibliotek. Vi fick även då en bekräftelse på att de spår kring bibliotekens roller för nationella minoriteter som vi identifierat är relevanta. Därtill värdefulla tips och information.

Öka kunskapen om nationella minoriteter

Ett angeläget område för alla bibliotek är att bidra till att öka kunskapen om nationella minoriteter. Det finns en mängd sätt som bibliotek kan göra detta på, till exempel:

- Tillgängliggöra aktuell information och fakta om nationella minoriteter.
- Uppmärksamma högtidsdagar.
- Ha utställningar och skyltningar om nationella minoriteter.
- Synliggöra romaner som handlar om nationella minoriteter.
- Programverksamhet av och med nationella minoriteter.
- Vara en arena för samtal, information och bildning.
- Information om nationella minoriteter på webben.

70 Jami Faltin blev Ortens bästa poet 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=54DS9yF8mUo> [Hämtad 2018-05-30]

71 Förenade förorter <https://www.facebook.com/forenadefororter/> [Hämtad 2018-05-30]

72 Schimmer, H. (2017). *”Berätta historien som den är” En kvalitativ intervjustudie om samers relation till bibliotek ur ett urfolksperspektiv*. Kandidatuppsats. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Umeå Universitet. Sid. 5

Hur bibliotek arbetar med detta är mycket varierat men jag noterar att fler och fler bibliotek på ett eller annat sätt uppmärksammar minnes- och högtidsdagar.

- Samernas nationaldag, 6 februari
- Sverigefinnarnas dag, 24 februari
- Romernas nationaldag, 8 april
- Tornedalingarnas dag, 15 juli
- Resandefolkets dag, 29 september
- Förintelsens minnesdag, 27 januari

Att på olika sätt lyfta fram nationella minoriteter kan ge signaler, väcka intresse och öka kunskapen. Bokbord, Spotifylistor med musik av artister⁷³, information i digitala kanaler, programverksamhet, gestaltade rum och symboler/flaggor på strategiska ställen i biblioteket är några sätt.

Digitala och fysiska resurser om nationella minoriteter

Biblioteken har en viktig uppgift i att tillhandahålla fysiska och digitala resurser om nationella minoriteter. Facklitteratur, berättelser och information om de nationella minoriteterna är ett sätt att ge möjligheter till förkovran. En komplexitet med facklitteratur är att den har en tendens att bli föråldrad. På senare år har det kommit en hel del nya faktaböcker och berättelser om nationella minoriteter. Att uppdatera sitt bestånd, fundera över placering och att även synliggöra digitala resurser är något som bibliotek kontinuerligt arbetar med, här finns det utvecklingsmöjligheter.

Några bibliotek har arrangerat en särskild hylla med medier från olika signum/avdelningar, till exempel i Borås. På bibliotekets hyllor finns nya faktaböcker om nationella minoriteter, läromedel i olika minoritetsspråk och diverse annan information. En del bibliotek har broschyrer från länsstyrelsen om nationella minoriteterna placerade på strategiska ställen i biblioteken. Ett enkelt sätt att synliggöra de nationella minoriteterna och att ha information lättillgängligt. Det finns även en del webbresurser om nationella minoriteter som bibliotek kan tipsa om.

Temalådor

Temalådor med innehåll om nationella minoriteter är ytterligare ett sätt att paketera kunskap vilket flera bibliotek gjort. Till exempel Umeå bibliotek som tillsammans med kompetenscentrum för flerspråkighet tagit fram väskor som lånas ut till förskolor och förskoleklasser. I väskorna finns böcker, lärplatta med appar och olika föremål som till exempel flaggor och föremål som förknippas med varje nationell minoritet. Väskorna innehåller även handledning för personal.⁷⁴ Även museum kan ha temaväskor om nationella minoriteter. Det finns till exempel en samisk tematåda som är framtagen av Ajtté museum i Jokkmokk.

⁷³ Till exempel Sofia Jannoks musik på Spotify.

⁷⁴ *Låna en temaväska för nationella minoriteter*. Umeå kommun. <http://www.umea.se/umeakommun/utbildningochbarnomsorg/kvalitetsarbeteochutvecklingsprojekt/kompetenscentrumforflersprakighet/nationellaminoritetsprak/lanaentemavaska.4.2906939d15f7bd6b2bb2c1e1.html> [Hämtad 2018-03-21]

Medier på minoritetsspråken

För bibliotek är medier på de nationella minoritetsspråken ett angeläget område. Det är i mångt och mycket bibliotekens huvuduppgift kring nationella minoriteter och något som inte i så stor utsträckning ombesörjs av andra aktörer. Samtidigt är de lokala behoven och efterfrågan olika. Generellt är också utbudet och utgivningen på nationella minoritetsspråk ganska litet i Sverige. I regeringens proposition *Läsa för livet* (2013/14:3) står:

De nationella minoritetsspråken är, enligt Litteraturutredningen, svagt representerade i utgivningen av litteratur i Sverige. De större förlagen har inte med något enstaka undantag gett ut litteratur på dessa språk. Den utgivning som kommer till stånd sker på mindre, specialiserade förlag, genom vissa organisationer eller i form av egenutgivning.⁷⁵

Kulturrådet har i uppdrag att ge bidrag till projekt- och verksamhetsstöd till nationella minoriteters kulturverksamheter och till litteratur och kulturtidskrifter på de nationella minoritetsspråken. En referensgrupp finns för att bedöma vilka som ska få stöd. Under 2017-2019 har Kulturrådet fått ett uppdrag att genomföra insatser för att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken. Därtill genomföra läsfrämjande insatser för den romska minoriteten. Uppdraget ska genomföras i samverkan med de nationella minoriteterna.

Faktorer som påverkar utbudet och utgivningen:

- att det är liten marknad för litteratur på minoritetsspråk
- att få skriver på minoritetsspråk
- att det är dyrt med översättningar
- att vissa titlar ges ut i liten upplaga
- att det finns många olika varieteter av minoritetsspråken

Trots detta kommer nya titlar på minoritetsspråk och goda insatser görs hela tiden. Biblioteken är viktiga inköpare av de titlar som ges ut.⁷⁶ Litteratur är även ett vidare begrepp än böcker. Litteratur är även muntligt berättande, sagor, sägner, jojk, sång och film. En vidgad syn på vad litteratur är och kan vara ger också större möjligheter till ett ökat utbud.

Det kan vara en viktig symbolfråga att bibliotek har ett utbud på de nationella minoritetsspråken trots att utlån och efterfrågan är liten. För vissa som skulle kunna identifiera sig som en nationell minoritet kan bibliotekens medier bli en påminnelse och en möjlighet att utforska ett kanske slumrande språk och identitet. Vissa nationella minoritetsgrupper kanske inte vill skylta med sin identitet men är tacksam att det finns medier på deras språk i biblioteket. Särskilt viktigt kan detta vara för barn och ungdomar.

För flera av minoritetsspråken finns även möjligheter att köpa medier från andra länder. I Norge ger man till exempel ut en hel del böcker på samiska. Fysiska och digitala medier på jiddisch ges ut i mängd olika länder. Eftersom kommuner måste köpa in medier via upphandlade kanaler är det inte så enkelt att handla via förlag som inte är upphandlade men det kan dock finnas skäl till att undantag får göras.

⁷⁵ *Läsa för livet: regeringens proposition 2013/14:3*. (2013). Stockholm: Riksdagens tryckeri expedition [distributör] Tillgänglig på Internet: <http://www.regeringen.se/sb/d/16860/a/224959>

⁷⁶ Samisk litteratur på våra bibliotek. (2018) ur.se <https://urkola.se/Produkter/205649-UR-Samtiden-Saepmie-Spraket-och-litteraturen-Samisk-litteratur-pa-vara-bibliotek>

Flera bibliotek har också hittat innovativa sätt att göra inköp på utifrån framtagna mediepolicyer.

Regionbibliotek Norrbotten har gjort i ordning en vägledning med information om vilka inköpskanaler och andra verksamheter som publicerar medier på nationella minoritetsspråk och den finns tillgänglig på webben. Deras genomgång visar på flera olika möjligheter att få tag på medier.⁷⁷ Digitala inslag och program är även en resurs som bibliotek kan synliggöra, till exempel Utbildningsradions program.

Placering av medier

Eftersom nationella minoritetsspråken är en del av Sverige är det relevant att fundera över var medierna placeras. Flera bibliotek har valt att ställa medierna på minoritetsspråken intill de svenska eller nordiska medierna. I uppsatsen *”Berätta historien som den är” – en kvalitativ intervjustudie om samers relation till bibliotek ur ett urfolksperspektiv* av Hanna Schimmer säger respondenten Inger följande om placering av medier:

Det finns en önskan om att det samiska ska få vara en naturlig del av helheten, men att ha den samiska litteraturen integrerad i det övriga beståndet upplevs som osynliggörande eftersom de samiska böckerna är så få. Att samiska samlingar ofta är dåligt skyltade och placerade långt in i biblioteket stärker också känslan av osynliggörande.⁷⁸

På fotot ser ni biblioteket i Nacka Forum som placerat barn och ungdomsböcker utom finska under en och samma knubb, det var lätt att hitta till hyllan och även om medierna är få så syns såväl placeringen som medierna.

På stadsbiblioteket i Umeå, även kallad för Väven, har biblioteksmedarbetare arbetat aktivt under flera år med att utveckla sin verksamhet för minoritetsspråk. På såväl vuxen- som barnavdelningen finns rikligt med litteratur och medier på de fem minoritetsspråken, finska och samiska har det största utrymmet. Avdelningarna är centralt och enskilt placerade. Placering handlar även om digitala resurser kring minoritetsspråk som kan synliggöras via bibliotekets webb.

Biblioteket i Nacka Forum

Tillgänglighet

Tillgänglighet på bibliotek handlar om att alla ska ha lika möjligheter att ta del av bibliotekens tjänster. Det påverkar rummet, bemötande, kommunikation, information om biblioteket och tillgång till tillgängliga medier. Behoven av tillgänglighet för nationella minoriteter är naturligtvis likadana som för alla andra målgrupper som biblioteken vänder sig till. Att använda klarspråk och att tänka kring tillgänglighetsaspekter gynnar alla bibliotekens användare.

På Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) finns ett mediebestånd av talböcker på finska, samiska, meänkieli, romani chib och jiddisch. MTM har såväl globala som nordiska samarbeten kring utveckling av bestånden. Flera talböcker på dessa språk är under produktion.

⁷⁷ *Inköpsguide nationella minoriteter* (2017). Regionbibliotek Norrbotten. <http://www.norrbotten.se/sv/Kultur/Konst--och-kulturverksamhet/Bibliotek-i-Norrbotten/Regionbibliotek-Norrbotten/Ett-bibliotek-2013/> [Hämtad 2018-04-25]

⁷⁸ Schimmer, H. (2017). *”Berätta historien som den är” En kvalitativ intervjustudie om samers relation till bibliotek ur ett urfolksperspektiv*. Kandidatuppsats. Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Umeå Universitet. Sid. 23

DE-CENTER

Lässtund Lohkemehåvkoe Baakoelåhkoe
 Riektese Pekhöcker Daajroo Information Bievnesh
 Gjele Deckkare Gjelteges romaanh Sagor Heamturh
 Högrådning Tjäljelijje
 Liereme Noveller Kuvsejilitteraturn
 Amnen Amhtesh Författare Tjäljelije Möten Gaavnedimie
 Lässtund Lohkemehåvkoe

Bokbussen

koms
mun
N TJELTE

S
BERNERS TUNGA FORDON SCANIA

plats för läskraft

Bokbussen i Krokoms kommun. Fotograferad på bok- och biblioteksmässan i Göteborg, 2017.

Inom ramen för deras strategi för språklig mångfald 2018–2020⁷⁹ finns en viss pott för att producera talböcker på nationella minoritetsspråk. Det är många faktorer som påverkar MTM:s arbete. Det behövs inläsare som kan minoritetsspråken. I dagsläget är MTM i behov av inläsare på romani chib, lule- och sydsamiska.⁸⁰

För en del personer behövs det lättlästa medier och ljudböcker på de nationella minoritetsspråken. Det behövs flera lättlästa titlar på alla minoritetsspråken påpekar en respondent till enkäten.

I några kommuner i Stockholms län har man Boken kommer användare som får medier på finska. Genom projektet Kommer boken? som Regionbibliotek Stockholm arbetade med under 2016-2018 arbetade tre kommuner med att försöka nå fler finska Boken kommer låntagare. Några bibliotek tog fram en informationsfolder om BK på finska. Biblioteksmedarbetarna inventerade även lokalsamhället, tog kontakt med minoritetssamordnare, föreningar och nyckelaktörer för målgrupperna med syftet att nå fler Boken kommer låntagare. Flera av projektdeltagarna hade även internutbildning för sina kollegor eftersom en insikt är att all bibliotekspersonal inte alltid har kännedom om Boken kommer. Boken kommer borde kunna erbjudas på fler minoritetsspråk till de låntagare som önskar och behöver det.⁸¹

Uppsökande verksamhet bedrivs på olika sätt, till exempel bokpåsar med litteratur på olika språk som lånas ut till förskolor. Bokbussar/biblioteksbuskar är ytterligare en verksamhet som tillgängliggör bibliotekens innehåll. Flera bokbussar har en avdelning med medier på nationella minoritetsspråk.

Bibliotek och revitalisering

Bibliotek kan bidra till att på olika sätt stärka minoritetsspråken. En viktig insats är att sprida information om att flerspråkighet är en rikedom, särskilt till förstagångsföräldrar. Bibliotek stödjer även språkinläring, här finns mycket utvecklingspotential genom de möjligheter digital teknik kan bidra till att lära sig ett språk.

En del bibliotek lyfter fram månadens språk. Det vanligaste är bokbord men vissa bibliotek har även program kopplat till språket i samarbete med det lokala kultur- och föreningslivet.

På en generell nivå kan bibliotek fundera över "vems språk får ta plats i rummet och på vilka villkor?" Vilka normer kring språk finns i biblioteket? Bibliotekskonsulent Victoria Lagerkvist skriver i sin rapport

Språk, makt och hållbar biblioteksutveckling: "Den svenska enspråksnormen är trots den språkliga mångfalden på flera sätt fortfarande stark".⁸² Hon belyser enspråksnormen och presenterar skolans förhållningssätt till flerspråkighet: "Inom skolvärlden används begreppet translanguaging, eller korspråkande, allt mer. Det handlar om att använda flerspråkighet på ett medvetet sätt och att var och en får använda alla sina språk som resurs i sitt lärande."⁸³

79 MTMs strategi för språklig mångfald (2017). <https://www.mtm.se/om-oss/uppdrag-och-lagar/strategier/>

80 Mejl, 180223 från Junko Söderman, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM).

81 Projektet Kommer boken? bedrivs 2015-2018 på Regionbibliotek Stockholm. En skrift om projektet kommer under 2018. <http://regionbiblioteket.se/projekt/kommer-boken/>

82 Lagerkvist, Victoria (2016). *Språk, makt och hållbar biblioteksutveckling*. Länsbibliotek Sörmland. Tillgänglig på internet: <https://www.landstingetsormland.se/Global/L%C3%A4nsbiblioteket/Spr%C3%A5k,%20makt%20och%20h%C3%A5llbar%20biblioteksutveckling.pdf>

83 Ibid. s. 17.

Program och aktiviteter

Att anordna program och aktiviteter med och om nationella minoriteter är ett sätt att synliggöra, få kontakt med nationella minoriteter och vidga bibliotekens verksamhet. Att ha formulerat varför och för vem biblioteket ordnar ett program eller en aktivitet kan vara viktigt för att satsa strategiskt rätt. Det finns många goda exempel på bibliotek som anordnat och bjudit in till olika program och aktiviteter. En del i egen regi och andra i samarbeten med målgrupperna och olika aktörer. I bilaga två finns goda exempel på program som genomförts 2017-2018.

Beroende på de lokala förhållandena finns det olika förutsättningar för samarbeten. I Stockholms län finns bland annat Sameföreningen i Stockholm, Tornedalningar i Stockholm, Finska föreningen i Stockholm, Sverigefinska ungdomsförbundet, Jiddischförbundet och Judiska församlingen i Stockholm. Att samarbeta innebär att de olika parterna gemensamt formulerar mål och syftet med insatsen/aktiviteten.⁸⁴

Ett syfte med att arrangera program är att föra samman människor. Att ge möjligheter till att mötas, samtala och umgås. Att arrangera program på biblioteken kräver dock arbetsinsatser. Det behöver planeras, marknadsföras, genomföras och utvärderas. Därtill behövs det resurser i form av arbetstid, lokalkostnad, ersättning och arvoden, därför kan det finnas begränsningar för bibliotek att arrangera större program och aktiviteter. Ibland har också responsen från majoritetssamhället varit förhållandevis sval. Evenemang har lockat få deltagare och samarbeten har varit snåriga att få till. Det kan därför vara strategiskt att i högre grad försöka väva in nationella minoriteter i befintliga verksamheter som pågår på bibliotek. Om biblioteket har bokcirklar, sagostunder, samtal och andra programaktiviteter i egen regi kan temat vara nationella minoriteter.

Digital teknik kan ge ytterligare möjligheter att förlänga, sprida, utforma och arrangera program och aktiviteter. För bibliotek kan digital teknik göra att flera bibliotek kan ta del av program som ett bibliotek anordnar till exempel ett författarbesök eller sagostund på något minoritetsspråk. Genom att filma programmet och webbsända det kan fler få ta del av programmet. Att samarbeta kring bibliotekens programverksamhet är ett utvecklingsområde att fundera över.

Älvkarleby kommun satsade på eget berättande och skrivande när Finland firade hundra år 2017.

Att skriva och berätta

Bibliotek kan vara en plats där människor får möjlighet att kunna se och förstå sin plats i världen och i samhället. Att få möjlighet att utforska, pröva och bli bekräftad för den en är. På flera håll arrangeras skrivarcirklar. Vissa bibliotek erbjuder digital teknik så att människor på egen hand kan spela in, filma och förmedla sin berättelse. Biblioteken kan även ha en roll för att uppmuntra till skrivande på minoritetsspråk. Polarbibblo är ett digitalt bibliotek som drivs av Regionbibliotek Norrbotten i samarbete med folkbiblioteken i Norrbotten. På webbsidan kan barn och ungdomar skriva egna texter och göra bildberättelser - webböcker. På Polarbibblo finns även lästips, poesi och möjlighet att rita.⁸⁵

I Jokkmokk finns ett författar- och litteraturcentrum, *Bágo čálliid siebrie*. När det bildades var syftet att stärka den samiska litteraturen. Ett strategidokument har upprättats och bibliotek lyfts fram som en viktig funktion för att sprida och främja samisk litteratur.⁸⁶ Författarcentrum Väst har initierat Romska berättelser i Väst.

84 Regionbibliotek Stockholms skrift *Det är möjligt!: 37 recept på samverkan : äldreomsorg, funktionshindringsomsorg, bibliotek* finns ett avsnitt om samverkan. Tillgänglig på Internet: <http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/2013/10/Detarmojligt.pdf> Sid. 10

85 Polarbibblo <https://www.polarbibblo.se/index.php>

86 Samiskt författar- och litteraturcentrum <https://www.norrboten.se/sv/Kultur/Kulturen-fokusomraden/Nationella-minoriteter-och-urfolk/Arkiv-nationella-minoriteter/Samiskt-forfattar--och-litteraturcentrum-etableras/>

Med olika initiativ och projekt uppmuntrar de till eget berättande och skrivande.⁸⁷ Västerbottens museum hade under våren 2018 utställningen *Prioritet minoritet*. Minoritetsgrupper bjöds in till att dela med sig av sina berättelser och föremål. En mängd olika saker och minnen inkom. Utställningen var ett sätt att tillsammans med målgrupperna berätta om erfarenheter och vad det innebär att tillhöra en nationell minoritet.⁸⁸

Hur kan bibliotek haka på det satsningar som görs? Vilka roller kan bibliotek ha för att uppmuntra och stödja berättande och skrivande?

Kunskapshöjande insatser för personal på bibliotek

För att kunna göra medvetna och strategiska insatser behövs kunskap om nationella minoriteter. Bibliotekens möjligheter till gemensamma fortbildningar och lärtillfällen kan dock vara begränsade. Att ha ett internt arbetsmöte om området kan vara görligt. Regionbibliotek Stockholm har tagit fram ett kompetenskit med förslag på en arbetsgång för bibliotek att använda sig av.⁸⁹

Ett annat förslag är medarbetarna själva får välja en artikel, rapport, film eller en roman om nationella minoriteter som de får ta del av när det passar inom arbetet. Och därefter diskutera och ventilera stoffet gemensamt i personalgruppen, en metod är tidskriftsklubb.⁹⁰ Forum för levande historia har mycket material på sin webbsida, framförallt om rasism.⁹¹

Gemensam reflektion och lärande i olika former är sätt att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteter. Det informella lärandet som sker mellan kollegor, vid fikapausen, under gemensamma pass i biblioteket och genom att dela med sig av tips och omvärldsbevakning är också värdefullt. Att ha en organisationskultur som stödjer lärande och uppmuntrar medarbetare till att dela kunskap med varandra. Sonja Bentling och Bosse Jonsson skriver följande om lärande:

I definitioner av lärande ingår så gott som alltid ordet förändring. Den som lär sig något förändrar sina kunskaper, sitt förhållningssätt, sina färdigheter och sitt sätt att handla.⁹²

Att nätverka i formella och informella sammanhang med andra och att gemensamt utbyta erfarenheter och kunskaper är oftast givande. Andra verksamheter kan ha som uppdrag att arbeta med nationella minoriteter, till exempel tjänstemän i kommunen, museum, studieförbund, kulturaktörer och föreningsliv. Det kan vara väl värt att se över om det finns nätverk eller personer som arbetar med nationella minoriteter i ens närhet och ta kontakt med dem för att utbyta erfarenheter och eventuellt samarbeta.

87 *Romska berättelser i Väst*. Författarcentrum. <https://forfattarcentrum.se/romska-berattelser-i-vast/>

88 Utställningen *Prioritet minoritet* på Västerbottens museum under 2018. <https://www.vbm.se/utställningar/prioritet-minoritet/> [Hämtad 2018-05-15]

89 *Kompetenskit om nationella minoriteter*. (2018). Regionbibliotek Stockholm. <http://regionbiblioteket.se/nationella-minoriteter/>

90 Aleman, L. (2009). *Ett steg till [Elektronisk resurs]: en metodbok för biblioteksutveckling: Tvinningsprojektets slutrapport*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Tillgänglig på Internet: <http://regionbiblioteket.se/publicerat/ett-steg-till-en-metodbok-for-biblioteksutveckling/> Sid. 16–19

91 Forum för levande historia. <http://www.levandehistoria.se/>

92 Bentling, S. & Jonsson, B. (red.) (2010). *Vårdpedagogiska utmaningar*. 1. uppl. Stockholm: Liber. Sid. 92

Arbetsätt och uppföljning

För att bibliotek ska kunna utveckla verksamheten kring nationella minoriteter behöver det finnas biblioteksmedarbetare som aktivt jobbar med det. På vissa bibliotek arbetar endast 1–2 biblioteksmedarbetare som ska sköta allt medan det på andra bibliotek är fler biblioteksmedarbetare, förutsättningarna är därför mycket olika. Några kommuner som har flera bibliotek har satt ihop en arbetsgrupp från olika bibliotek.

Gruppen gör gemensamt inköp, arrangerar program och bevakar området. Genom att kunna bolla idéer och tankar med varandra ökar medvetenheten och därmed utvecklingen.

För ett långsiktigt och strategiskt arbete behövs även ett formulerat uppdrag med mål, ledningens godkännande, tid och struktur, metoder för uppföljning men också i viss mån regionalt och nationellt stöd. Att ha ett formulerat uppdrag i verksamhetsplanen är en förutsättning för att kunna följa upp verksamheten. Taxonomier kan vara ett verktyg. Varje nivå i en taxonomi beskriver vad det är tänkt att man ska uppnå. Att formulera en taxonomi kan därför vara ett sätt att definiera nivåer för sin verksamhet. Det finns ett utkast till en taxonomi för nationella minoriteter.⁹³ I och med att det som görs ska formas tillsammans med målgrupperna är det många aspekter att ta hänsyn till. Befintlig taxonomi är därför bristfällig men kan utgöra en grund för vidareutveckling.

På regional biblioteksverksamhetsnivå behövs kompetens inom områdena för att kunna bistå med stöd, inspiration och kunskap till folkbiblioteken. Det kan också finnas behov av nationella stödstrukturer. Det finns till exempel önskemål om biblioteks-konsulenter för olika nationella minoriteterna. För att kunna göra inköp och katalogisera medier behövs rätt förutsättningar. I dagsläget saknas till exempel libriskod för umesamiska.⁹⁴ Det behövs även forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap som belyser dessa områden. Utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap kan i ökad grad undervisa studenterna om nationella minoriteter och bibliotek.

93 Förslag till taxonomi för de nationella minoriteterna och bibliotek finns med i *Förstudie för nationella minoriteter och bibliotek*. Regionbibliotek Stockholm. <http://regionbiblioteket.se/publicerat/forstudie-om-nationella-minoriteter-och-bibliotek/> Sid. 25

94 Sikku, NH (2018). *Samernas bibliotek – en dold resurs*. Sametinget. Tillgänglig på Internet: https://www.sametinget.se/120745?file_id=

Litteratur och nationella minoriteter

I kunskapssökande om nationella minoriteter har det varit betydelsefullt att få ta del av berättelser, skildringar och upplevelser som skildrar nationella minoriteter. Det kan ge större förståelse på ett djupare plan att läsa romaner, lyssna på musik, muntligt berättande och radioprogram, se film och TV-program än vad fakta och kunskap kan ge. Lärorikt men också smärtsamt. I SOU 2017:60 skriver utredarna:

Starka förebilder som syns inom populärkulturen eller film, tv-serier och konst av kulturproducenter som tillhör nationella minoriteter kan ofta vara mer betydelsefulla för bilden av minoriteterna i majoritetssamhället än statliga kunskaphöjande åtgärder/.../ Såväl filmen *Sameblod* som tv-produktionen *Bastubaletten* har på senare tid framgångsrikt lyft fram de nationella minoriteterna i Sverige för en bredare publik, vilket bidragit till ett synliggörande som myndighetsåtgärder knappast skulle kunna uppnå.⁹⁵

Litteratur och berättelser kan dock återge stereotypa uppfattningar och därför behövs en kritisk blick på vem det är som skildrar och berättar. Är det ett perspektiv utifrån eller inifrån? Vilka stereotyper återges och vad skildras inte?

I den nyligen utgivna antologin *Sapmi i ord och bild II* återger olika skribenter en mängd ingångar, perspektiv och porträtt av samiska kulturaktörer. Skriften ger en mångsidig bild av hur Sapmi skildrats i olika kulturella gestaltningar och uttryck.

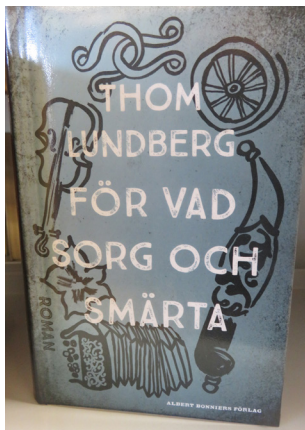
Ett par kapitel beskriver samerna i barn- och ungdomslitteraturen under 1900-talet. Gerda Helena Lindskog skriver: "Ingen av de författare som under förra seklet gav ut barn- och ungdomsböcker om samer på den svenska bokmarknaden skrev på samiska, knappast någon var själv same. Få författare hade egen erfarenhet av samiskt liv och samisk kultur."⁹⁶ Lindskog går igenom barn- och ungdomslitteratur som handlar om Sapmi och samer och konstaterar att det i hög grad skildras stereotyp, med schabloner och att myter förstärks.⁹⁷ Kai Söderhjems sista roman *Karin i Kautokeino* lyfts fram som ett gott exempel. Boken bygger på faktiska händelser under åren 1740-1755 då en svensk präst och hans styvdotter Karin försöker ge den samiska befolkningen undervisning och humana livsvillkor. Trots denna skildring är berättelserna få.⁹⁸

⁹⁵ *Nästa steg?: förslag för en stärkt minoritetspolitik* (2017). Stockholm http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/06/SOU-2017_60_webb.pdf Sid. 245

⁹⁶ Andersson, K. (red.) (2017). *Sapmi i ord och bild: en antologi*. 2. Västra Frölunda: On Line. Sid. 611

⁹⁷ Ibid. Sid. 616.

⁹⁸ Ibid. Sid. 618.

För vad sorg och smärta
av Thom Lundberg

Regine Nordström visar i sitt kapitel i samma antologi på utvecklingen efter 2000. Det har kommit fler barn- och ungdomsböcker som skildrats av personer med samisk anknytning men samtidigt är det glest med berättelser som inte har "ålderdomliga synsätt" på samer.⁹⁹ Nordström visar på hur viktig en tävling kan vara på temat "Att vara ung same idag" på initiativ av bibliotekskonsulenten Inga Britt Blindh från Samiskt informationscentrum. Vann gjorde *SMS från Soppero* av Ann-Helén Laestadius.¹⁰⁰ Utbildningsradion har spelat in *SMS från Soppero*. Maxida Märak läser och jojkar berättelsen.¹⁰¹ Ungdomsboken *Skuggrädsla* av Annica Wennström¹⁰² fick ett hedersomnämmande.

Romaner och antologier

Det finns en mängd romaner där nationella minoriteter och minoritetsspråk är ett tema i boken. Att som bibliotek lyfta fram och synliggöra dessa är ett sätt att bidra till att höja kunskapen om nationella minoriteter. I följande avsnitt ger jag exempel på litteratur med dessa inslag. De är dock inte heltäckande utan några nedslag.

Romanen *För vad sorg och smärta* av Thom Lundberg¹⁰³ handlar om resandefolket i Sverige. Berättelsen börjar med raskravallerna i Jönköping 1948. Familjen Klosterman tvingas flytta till en ort i Halland. Romanen handlar om utanförskap och svek men också om starka familjeband och kärlek. I romanen väver författaren in ord på romanes vilket gör läsningen till en speciell upplevelse.

De hade blivit kallade tattare, resande, zigenare, tavringer, mængrare, skojare, dingle, krämare, kjältringar, på sin färd över landet. Var det på denna plats de istället skulle bli kallade människor? Romano – människa. Romnia – människa. Romanoa – människor/.../Bland de resande talar de vuxna, nukkoarna tiger. När historierna berättas runt matbordet-förr var det lägereldarna – sitter nukkoarna tysta i den yttre ringen. De lyssnar och lär, minns och lagrar, och skall så en dag, när de själva blivit vuxna, börja tala och tradera de berättelser de hört i sin barndom.¹⁰⁴

5 768 visningar på Youtube av författarna Ralf Novak-Rosengren och Anita Santesson¹⁰⁵ handlar om den fjortonåriga resandetjejen Rosita. Hon drömmer om att få sjunga men det är ingen enkel väg för henne att uppfylla sin dröm. Boken fick Barnens romanpris 2014. 2017 valde Halland *För vad sorg och smärta* och *5 768 visningar på Youtube* som litteratur för Hela Halland läser. Under året arrangerades bokcirkel, program och författarbesök på bibliotek. Biblioteksmedarbetare hade även en intern bokcirkel om Thom Lundbergs roman.¹⁰⁶

Även musikern Hans Calderas har skildrat sin barndom och uppväxt i boken *I betraktarens öga*.¹⁰⁷ Romanen handlar även om romernas situation i Sverige och

99 Ibid. Sid. 625.

100 Laestadius, AH. (2012). *SMS från Soppero*. [Ny utg.] Stockholm: Rabén & Sjögren

101 *SMS från Soppero*. Urskola. <https://urskola.se/Produkter/169752-Sms-fran-Soppero-Del-1#Om-serien>

102 Wennström, A. (2008). *Skuggrädsla*. Stockholm: Bonnier Carlsen

103 Lundberg, T. (2016). *För vad sorg och smärta: roman*. Stockholm: Bonnier

104 Ibid. Sid. 120.

105 Novák-Rosengren, R. & Santesson, A. (2015). *5.768 visningar på Youtube*. Bromma: Opal

106 Jag såg detta på "Hela Halland läser" facebookssida <https://www.facebook.com/helahallandlaser/> [Hämtad 2018-03-13]

107 Calderas, H. (2002). *I betraktarens ögon: [memoarer]*. Stockholm: Prisma

Europa. När Hans föds flyttar familjen runt, först när han är tonåring får familjen flytta in i en egen lägenhet i Enskede.

Barn- och ungdomsförfattaren Camilla Lagerqvist har gett ut tre böcker i serien *Blodsvänner*. De handlar om Disa och hennes vänner. Boken utspelar sig i 30-talets Sverige. Disas morfar är av resandefolket och på somrarna får Disa följa med honom på luffen, annars bor Disa på ett barnhem. Disa kommer i kontakt med rasbiologiska institutet i Uppsala.¹⁰⁸

Tre romaner som handlar om att växa upp i en judisk miljö i Sverige är: *En shtetl i Stockholm* av Kenneth Hermele¹⁰⁹, Stephan Mendel-Enk som skrivit *Tre apor*¹¹⁰ och *Kaddish på motorcykel* av Leif Zern.¹¹¹

Uppväxtskildringen *Vårt värde* av Katarina Kieri¹¹² handlar om en familj som flyttar in till staden från en av de finsktalande byarna i Tornedalen. Familjen har mer eller mindre tvingats till försvenskning, endast svenska talas i hemmet.

Gunnar Kieris böcker utspelar sig ofta i Tornedalen.¹¹³ Boken *Var som folk* handlar om alla de barnen som bodde i så kallade arbetsstugor som startade i början på 1900-talet. Där fick de såväl bo, arbeta och gå i skolan under en stor del av året. Han skriver:

De har pratat om det syskonen emellan, varför de inte lärt sina egna barn sitt eget modersmål. Med all sannolikhet beror det på den egna skammen, har de enats om. Får man som barn stryk för att man pratar sitt eget språk så lär man sig att skämmas för det.

Mona Mörtlund är poet, dramatiker och författare, uppväxt i Kangos och numera bosatt i Luleå. Hon har skrivit en mängd böcker för vuxna och barn på meänkieli.¹¹⁴

Hillas värld av Päivi Hällström handlar om Hilla som är sju år. Boken har text på både svenska och finska och handlar om Hillas sverigefinska familjs vardag i Sverige.¹¹⁵

Ytterligare böcker är *Finnjävlar*, redaktör Kristian Borg¹¹⁶ och *Dinglarens väg – Vorsnos Drom: de ofrivilligt åsidosatta* av redaktörerna Britt-Inger Hedström Lundqvist och Ann Hellman.¹¹⁷ Antologierna är skrivna av sverigefinnar och resandefolket. Ännu en antologi är *Tio pinnar i luften* för barn med berättelser och texter på nationella minoritetsspråk och svenska.¹¹⁸

Det finns fler exempel på litteratur som berör nationella minoriteter.

Bahelterlekh mit Alef un Beys av Ida Olniansky, Niklas Olniansky

108 Lagerqvist, C. (2017). *Försvunnen*. Stockholm: B Wahlström

109 Hermele, K. (2017). *En shtetl i Stockholm*. Stockholm: Weyler

110 Mendel-Enk, S. (2010). *Tre apor: roman*. Stockholm: Atlas

111 Zern, L. (2013). *Kaddish på motorcykel*. [Ny utg.] Stockholm: MånpoCKET

112 Kieri, K. (2015). *Vårt värde*: [roman]. Stockholm: Norstedt

113 Kierisällskapet <http://www.kierisallskapet.se/OmGunnar.html>

114 På Mona Mörtlunds webbsida finns en förteckning över de verk som hon skrivit. <https://mortlund.se/vad-jag-producerat-2/>

115 Hällström, P. (2016). *Hillas värld = Hillan maailma*. Västerås: Solrosen

116 Borg, K. (red.) (2016). *Finnjävlar*. Stockholm: Verbal

117 Hedström Lundqvist, B. & Hellman, A. (red.) (2015). *Dinglarens väg = Vorsnos drom : de ofrivilligt åsidosatta*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen

118 Lundgren, G. (red.) (2010). *Tio pinnar i luften: sagor, sånger och gåtor på nationella minoritetsspråk och svenska*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2348>

Avslutningsvis

Den här rapporten har försökt ge ett kunskapsunderlag kring nationella minoriteter. Därtill ge goda exempel på hur bibliotek kan ta sig an detta, haka i sådant som redan görs och tillsammans minoritetsgrupperna utveckla den befintliga verksamheten på bibliotek. Alla folkbibliotek kan vara en arena för att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteter. Beroende på bibliotekets kontext kan tillgången till digitala och fysiska resurser på minoritetsspråken och övrig verksamhet variera. Leif Mårtensson, ledningskoordinator i Umeå kommun, gjorde under 2013 en studieresa till Kanada och USA med fokus på nationella minoriteter. I en reserapport skriver han:

Att erbjuda biblioteksservice för olika minoriteter är så mycket mer än att ha ett mediebestånd på de fem olika språken. Det är också mer än att ha något enstaka program med en finsk eller samisk författare och dyligt. Det är mer en konceptuell hållning och ambition om hur ett bibliotek skall låta olika minoriteter synas.¹¹⁹

Citatet har följt mig sedan jag började fördjupa mig i nationella minoriteter, 2014. Jag har särskilt funderat på konceptuell hållning och vad det kan innebära, en synonym till konceptuell är begreppslig. Vid besök på olika bibliotek brukar jag tänka att det är subtila insatser som kan göra skillnad för hur biblioteket upplevs. I bemötandet, rummets gestaltning, information om biblioteket, programverksamhet och skyltningar. Medvetenhet märks. Det handlar också om hur biblioteket ser på sig och i relation till bibliotekens användare. Är de som kommer till biblioteket besökare, låntagare, kunder eller är det medskapare och användare i biblioteket? Hur arrangeras programverksamhet? Görs det tillsammans med bibliotekens användare eller gör biblioteket själv programmet? Vad är bibliotekens identiteter och relation till lokalsamhällets behov, förutsättningar och aktörer? Hur tänker bibliotek kring makt och delaktighet?

Jag anser att bibliotek i högre grad behöver bjuda in bibliotekens användare till att själva få möjlighet att skapa de verksamheter som de själva önskar. Biblioteken är möjliggörare till detta genom medierna, rummen och kompetenserna. Bibliotek bidrar till att skapa ett samhälle där alla har lika livschanser, oavsett härkomst, språkkunskaper och klasstillhörighet.

Det handlar om bli medveten om olika perspektiv kring nationella minoriteter och att utveckla verksamheten i samklang med minoritetsgrupperna och den kontext biblioteket verkar i. På så sätt kan nationella minoriteter få den plats och rättmätiga status som de förtjänar och på lika villkor. Bibliotekens möjligheter att ta sig an nationella minoriteter är flera, jag hoppas att biblioteken fångar några av dem utifrån sitt lokalsamhälle och dess förutsättningar. Det finns många sätt att vara människa på.

119 Mårtensson, L. (2013). Reserapport – USA & Kanada med fokus på nationella minoritetsspråk. Svensk biblioteksforening. Rapporten finns inte längre tillgänglig via Internet men i rapportförfattaren har ett utskrivet exemplar.

Minoritetsspåråk

Sammanfattning

Den här rapporten är en revidering av en Förstudie om nationella minoriteter och bibliotek i Stockholms län som genomfördes 2014. På uppmaning av Kungliga biblioteket beslöt Regionbibliotek Stockholm att göra en uppdatering av innehållet, det gjordes i januari till februari 2018.

Sveriges fem erkända nationella minoriteter är: sverigefinnar, romer, tornedalingar, samer och judar. Minoritetsspråken är jiddisch, romani (alla varieteter eller dialekter som de även kallas), samiska (alla varieteter), meänkieli (alla varieteter) och finska. Samerna har även status som urfolk vilket bland annat innebär att samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

De fem nationella minoriteterna i Sverige omfattas av den svenska minoritetspolitiken. Bakgrunden till Sveriges minoritetspolitik är Europarådets arbete med mänskliga rättigheter och minoritetsfrågor. Minoritetspolitik och minoritetsfrågor handlar i mångt och mycket om att i samråd med de nationella minoriteterna motverka diskriminering och utsatthet av de nationella minoriteterna, stärka deras egenmakt och inflytande och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken. 2009 kom även en *Språklag (2009:600)* som innebär att Sverige tar ansvar för att minoritetsspråken ska leva vidare.

Bibliotekslagens (2013:801) paragraf om nationella minoriteter lyder:

Biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska och erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken.

Bibliotekens arbeten med nationella minoriteter handlar framförallt om:

- Bidra till att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteterna.
- Tillgängliggöra medier, teknik och programverksamhet på minoritetsspråken i samråd med de som identifierar sig som någon/några nationella minoriteter.
- Bidra till revitalisering av språken och kulturerna framförallt för barn och unga.

Grunden i arbetet är att det som görs ska genomföras tillsammans med och i samråd med de som identifierar sig som nationella minoriteter. Alla lokalsamhällen har dock sina egna förutsättningar. En slutsats i rapporten är att det finns behov av att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteter på bibliotek för att kunna arbeta medvetet med områdena. Alla bibliotek bör bidra till att öka kunskapen och förståelsen om nationella minoriteter. Beroende på bibliotekets kontext kan tillgången till digitala och fysiska resurser och övrig verksamhet variera. I samklang med minoritetsgrupperna och den kontext biblioteket verkar i finns det många möjligheter för bibliotek att vidareutveckla områdena.

Elva tips

- Klargör vem/vilka på biblioteket som arbetar med nationella minoriteter.
- Se över vad som står i biblioteksplanen och andra styrdokument om nationella minoriteter.
- Kartlägg lokalsamhället kring nationella minoriteter. Finns det lokala föreningar, minoritetssamordnare och elever som får undervisning i minoritetsspråk?
- Genomför interna kunskaphöjande insatser. Alla biblioteksmedarbetare behöver grundläggande kunskaper om nationella minoriteter, till exempel lagen om nationella minoriteter och språklagen.
- Formulera uppdrag och mål för området.
- Uppmärksamma nationella minoriteters högtidsdagar i såväl fysiska som digitala rum.
- Fundera över hur ni kan lyfta fram nationella minoriteter på bibliotekets webbsida och i biblioteksrummet.
- Inventera bibliotekets fysiska och digitala resurser om nationella minoriteter.
- Ha koll på om det behövs fler medier på minoritetsspråken och tänk igenom val av placering.
- Belys hur dessa områden kan bli en del av de aktiviteter och program som redan genomförs på biblioteket.
- Ha alltid fokus på att insatser ska göras tillsammans med minoritetsgrupperna.

Bilaga 1: Specialbibliotek

Biblioteket på Finlandsinstitutet har 19 000 medier varav 90 % är på finska. Många finstalande i Stockholms län lånar direkt från Finlandinstitutet vittnar personalen om. Böcker som lånats där kan lämnas tillbaka på alla bibliotek i Stockholms län men biblioteket är en resurs för hela Sverige. Finlandsinstitutets bibliotek ger årligen ut boktips på svenska om finska böcker framtagna av ett bokråd. Listorna finns bland annat på Finlandsinstitutets webbsida.¹²⁰

Samiska biblioteket i Jokkmokk är ett specialbibliotek som tillhandahåller litteratur på de samiska språken och om Sapmi. Biblioteket lånar ut böcker till alla bibliotek. På biblioteket arbetar en bibliotekskonsulent. Biblioteket är även depåbibliotek och lånar ut boklådor till olika verksamheter och målgrupper. De har även byggt en samling med läromedel, medier om språkrevitalisering, metodböcker och barn- och ungdomsböcker.¹²¹ I samma lokal som samiska biblioteket finns även **Åjtte bibliotek**. Beståndet innehåller litteratur inom ämnesområdena samisk etnografi, samiskt liv, fjällens natur och kultur, och liv och natur i Arktis.¹²²

Judiska biblioteket i Stockholm är ett specialbibliotek för böcker, film, tidskrifter och musik i judiska ämnen. Biblioteket har även Europas största samling av både skönlitterär och vetenskaplig litteratur skriven på jiddisch. Biblioteket är beläget i Bajit, som är ett hus för judisk utbildning och kultur. Specialsamlingarna finns i en lokal intill synagogan vid Wahrendorffsgatan i Stockholm.¹²³

Nordkalottens Kultur- och Forskningscentrum i Övertorneå

Nordkalottbiblioteket innehåller samling av litteratur, arkiv- och släktforskningsmaterial och pressklipp om Nordkalotten. De köper även in utgivningen av medier på meänkieli.¹²⁴

Romska kulturcentret i Malmö

Kulturcentret har en fast utställning, erbjuder konserter, föreläsningar, utbildningar och ett bibliotek. Biblioteket innehåller nordens största samling av romsk litteratur, musik, film och tidskrifter. Biblioteket är öppet för allmänheten.¹²⁵

120 Biblioteket på Finlandsinstitutet. <http://www.finlandsinstitutet.se/sv/biblioteket/>

121 Samiska biblioteket. <https://www.sametinget.se/1469>

122 Ajtte bibliotek. <http://www.ajtte.com/aja-arkiv-bibliotek/bibliotek/>

123 Judiska biblioteket. <http://jfst.se/biblioteket/>

124 Nordkalottens Kultur- och Forskningscentrum i Övertorneå. <http://nkfc.overtornea.se/>

125 Romska Kulturcentret. <http://www.rkcmalmo.se/>

Bilaga 2: Goda exempel på aktiviteter

Några exempel på aktiviteter som ägt rum det senaste året är:

Flera kommuner har arrangerat temaveckor om nationella minoriteter. Oftast är det kommunens minoritetssamordnare som samordnat veckan men med biblioteket som samarbetspartner. Norrtälje kommun hade under 2017 en vecka med en dag vardera för varje nationell minoritet.¹²⁶

Utställningar och berättelser från minoritetsgrupperna kan vara ett sätt att lyfta fram nationella minoriteter i biblioteksrummet. Ett gott exempel är *Stolt Sverigefinne* som initierades av Sverigefinska ungdomsförbundet. Syftet var att sverigefinska ungdomars vardag skulle lyftas upp och visas fram.¹²⁷

På Kungsängens kulturhus - och bibliotek anordnas regelbundet samiska poesi-kvällar. Det är samiska föreningen som står för innehållet och biblioteket för lokal. Aktiviteten lockar deltagare från hela Stockholms län.¹²⁸

Göteborgs stadsbibliotek arrangerade i november 2017 en språkfest med de nationella minoritetsspråken i fokus. Målgrupp var barnfamiljer. Det bjöds på jojk, sagostund, jiddisch för barn, berättande och musik.¹²⁹

Biblioteket i Arvidsjaur ville stärka det samiska språket och genomförde samiska språkkaféer, samisk släktforskning och en samisk temavecka.¹³⁰

Några län i Sverige har haft projekt med temat nationella minoriteter. Örebro län genomförde för några år sedan projektet *Örebro läser Katitzi*.¹³¹ Förutom bokcirklar var det föreläsningar för att synliggöra den romska minoriteten.

Norrbottnens län hade 2016-2017 läsfrämjandeprojektet *Från Fjäll till kust*.¹³² Viss programverksamhet riktades mot nationella minoritetsspråk bland annat genomfördes skrivarcirklar på flera minoritetsspråk på Haparanda bibliotek.

126 Junkka, M (2017-09-12) *Minoritetsvecka i Norrtälje*. Norrtälje kommun. <http://www.minoritet.se/minoritetsvecka-i-norrtalje> [Hämtad 2017-03-19]

127 Stolt Sverigefinne <https://arkisto.org/sverigefinsk-kultur/unga/stolt-sverigefinne/>

128 Arrangemanget är återkommande och genomförs i samarbete med Samiska föreningen i Stockholm. <http://sameforeningen-stockholm.se/>

129 Kom och lyssna på Sveriges fem minoritetsspråk! (2017-11-09). Göteborgs stadsbibliotek. <http://www.stadsbiblioteket.nu/kom-och-lyssna-pa-sveriges-fem-minoritetssprak/> [Hämtad 2017-03-21]

130 Biblioteksbladet 2018:2. <http://biblioteksbladet.se/wp-content/uploads/2018/03/bbl22018.pdf> Sid. 36-37

131 *Örebro läser Katitzi* (2016). Örebro stadsbibliotek. <https://bibliotek.orebro.se/Gemensamt/Dokument/e6c57810-c8aa-4e71-92a9-afdf9a3a5b4c.pdf> [Hämtad 2018-03-21]

132 Projektet *Från fjäll till kust* (2017). Regionbibliotek Norrbotten. <http://norrbottnen.se/publika/kunblb/P%C3%A5g%C3%A5ende%20projekt/L%C3%A4sfr%C3%A4mjande%20rapport%20f%C3%B6rsta%20%C3%A5ret.pdf>

Tack

Ett viktigt stöd i skrivandet har Veera Florica-Rajala, strateg för nationella minoritetsfrågor i Stockholms läns landsting varit, tack. Jag vill även tacka alla de organisationer och föreningar som representerar nationella minoriteter och som svarade på enkäten och deltog på samrådet i mars 2018. Det är många fler som på olika sätt varit inblandade i rapportskrivandet. Varmt tack.

